

VILÁG- TÖRTÉNET

10. (42.) évfolyam 2020. 4.

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **KRAJCZÁR GYULA**
A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG TERÜLETI ÖNKÉPE
- **SÁRKÖZI ILDIKÓ GYÖNGYVÉR**
A TÖRTÉNET FOLYTATÓDIK
- **BELLÉR-HANN ILDIKÓ**
UJGUR IDENTITÁSNARRATÍVÁK KÍNÁBAN
A „REFORM ÉS NYITÁS” IDŐSZAKÁBAN
- **RÉVÉSZ ÁGOTA**
A PEKINGI OPERA MINT A NEMZETÉPÍTÉS ESZKÖZE KÍNÁBAN
- **TREBITSCH PÉTER – FENG LIJUAN**
A JAPÁN-ELLENES HÁBORÚ EMLÉKEZETE MINT A HATALMI
LEGITIMÁCIÓ FORRÁSA A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁGBAN
- **SZÁVA BORBÁLA**
AZ ANGKORI BIRODALOM EMLÉKEZETE ÉS A KHMER NEMZETI
IDENTITÁSTUDAT ALAKULÁSA

VILÁGTÖRTÉNET
A Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

TARTALOM

Nemzetépítés és nemzeti identitás, emlékezetpolitika és történelmi emlékezet Kelet- és Délkelet-Ázsiában (Vámos Péter)	501
<i>Tanulmányok</i>	
Krajczár Gyula: A Kínai Népköztársaság területi önképe	507
Sárközi Ildikó Gyöngyvér: A történet folytatódik. Nemzetépítés, történetírás és örökségesítés Kínában	533
Bellér-Hann Ildikó: Ujgur identitásnarratívák Kínában a „reform és nyitás” időszakában	559
Révész Ágota: A pekingi opera mint a nemzetépítés eszköze Kínában	581
Trebitsch Péter – Feng Lijuan: A Japán-ellenes háború emlékezete mint a hatalmi legitimáció forrása a Kínai Népköztársaságban	605
Száva Borbála: Az Angkori Birodalom emlékezete és a khmer nemzeti identitástudat alakulása	635
<i>Szemle</i>	
Zsidó menekültek Sanghajban, 1933–1947 (Mervay Máttyás)	659
Diktátorok és diktatúrák a Karib-térségben (Katona Eszter)	663

Jelen számunkat Vámos Péter szerkesztette

A Japán-ellenes háború emlékezete mint a hatalmi legitimáció forrása a Kínai Népköztársaságban

A kínai nemzeti identitás erősítésének máig egyik legfontosabb tartalmi eleme a japán megszállókkal szemben tizennégy éven át folytatott, súlyos áldozatokkal járó ellenállás és háború, valamint az agresszió felett aratott végső győzelem. E korszak az általános iskolától a felsőoktatásig meghatározó tananyag Kínában, megrázó élmény a kisdíjaknak, hallgatóknak. A történelmi emlékhelyek, múzeumok országszerte a háborús megemlékezések állandó színhelyei; a filmek, tévésorozatok, regények a hétköznapi történelmi emlékezet ébren tartói.

Kína megbocsátott – hangsúlyozza a hivatalos politika –, de nem felejt, mert nem teheti. A japánok ellen 1945-ben győzelemre vitt, nemzetközileg is sokszereplős harcban szerzett érdemeit a külvilág számára nem győzi hangsúlyozni, miközben az 1949 óta hatalmon lévő Kínai Kommunista Párt (KKP) számára legalább ennyire fontos a korszak történéseinek felhasználása odahaza a hazafiságra nevelésben, a nemzeti erő és méltóság megerősítésében, szükség esetén tömegek mozgósításában. Ezért is kezeli az emlékeket önbizalmat és büszkeséget tápláló öröklánként.

Az elmúlt évtizedekben példák sorozata bizonyította szemléletesen, hogy a kínai emberek szót kérnek és utcára mennek, ha úgy érzik: kísért a múlt. Tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hogy egy olyan országban, ahol a vonat végcéljében nem azt firkálják filctollal a falra, hogy „Hajrá Fradi!”, hanem azt, hogy „Le a japánokkal!”, hogyan, milyen sikerrel és hatásfokkal dolgozik az új idők emlékezetgyára, és hogyan szolgálja a történelmi emlékezet, benne a múzeumok és a rendszeres hivatalos megemlékezések koncentrált ismeretterjesztése a KKP uralmát.

A háború borzalmi, az egység és a győzelem

Kelet-Ázsia és a világ feltörekvő nagyhatalma, a Kínai Népköztársaság (KNK) csakis úgy érkezhettek el gazdasági erejének és kulturális befolyásának mai állapotához, hogy a KKP mindenkori vezetői tudták, hogy az építkezés, a felzárkózás legalap-

* Trebitsch Péter: újságíró, az MTI volt pekingi tudósítója, Feng Lijuan: a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar Keleti Nyelvek és Kultúrák Intézete oktatója (1088 Budapest, Reviczky u. 4., feng.lijuan@kre.hu).

vetőbb feltétele a társadalmi stabilitás. Ennek legfőbb garanciája pedig a folyamatosan változó belső és külső körülmények között az alaptörvénybe foglalt egypárti hatalom fenntartása.

Japán a kínai történelemben játszott szerepével végső soron nemcsak a KKP hatalomra jutását segítette elő, de a hatalom mindig hasznos eszközének bizonyuló modern kínai nacionalizmus kialakulását is.¹ A japán imperializmus és agresszió meghatározó módon felerősítette a kínai nemzeti öntudatot és hatott a nemzeti identitásra, mivel az egység szükségével integrálta a kínai embereket. Csu Csienzsung (Zhu Jianrong) történész szerint végső soron az első világháború idején Kínának átnyújtott japán követelések váltották ki a függetlenség melletti kiállást számonkérő – 1919-ben indított – kínai május negyedike mozgalmat.² Santung (Shandong) tartományt ugyanis a korábbi japán igénynek megfelelően az első világháborút lezáró versailles-i szerződés tárgyalásain Japánnak ítélték. A hatalom gyengeségét, az érdekvényesítés kudarcát látva, a történetek haragra gerjesztették az egyetemistákat, és a Santungot visszakövetelő diáktüntetésekkel elindult a mozgalom. A tömegek a konfuciánus értékekben való csalódottság kifejezése mellett az imperialista Nyugattól való elfordulást hirdették. Az új közhangulatnak meghatározó szerepe volt a KKP 1921-ben történt megalakulásában, a mozgalom összességében pedig fontos mérföldköve a kínai nacionalizmus erősödésének.

Az 1920-as évek antiimperialista tüntetéseinek fő célpontja – más nyugati államok mellett – elsősorban Japán volt. A szigetország legmeghatározóbb hozzájárulása a kínai nacionalizmus felerősödéséhez mégis Mandzsúria 1931. évi megszállása és az 1937-ben kezdődött második japán–kínai háború, amelyek a kínai átlagemberben is felébresztették az egyébként területileg, etnikailag és ideológiailag is mélyen megosztott Kína egyesítésének a vágyát. Amint azt Csu megállapítja, annak ellenére, hogy a nyugati nagyhatalmak Kínát engedményekre, nemzeti szuverenitásának és területi integritásának feladására kényszerítve súlyos károkat okoztak az országban, vagy például a cári orosz hadsereg a 19. század végén kegyetlen vérengzések sorát követte el az északkeleti ország részben, a döntő tényező a modern kínai nacionalizmus megszületésében a japán imperialista terjeszkedés és Kína későbbi megszállása volt.³

A Japán elleni küzdelem 1937 elején a kínai nemzeti egységet is elhozta. A Kínai Köztársaságot kormányzó Kuomintang (Guomindang, Nemzeti Párt – KMT), Csang Kaj-sek (Jiang Jieshi) vezetésével, és a kommunisták Mao Ce-tunggal (Mao Zedong) az élükön 1927 óta vívták háborújukat. Csang a kommunistákat nagyobb veszélynek tartotta, mint a japán megszállókat, ám a polgárháború tizedik évében, 1936 decemberében az úgynevezett „hsziani incidenst” követően arra

1 Zhu, 2008. 180–189.

2 1915-ben Japán az antant oldalán visszafoglalta a németektől a santungi Csingtao várost, majd „huszonegy követelés” néven további területek átadására kényszerítette (Mandzsúriában és Santungban) az első világháborúban akkor hadviselő félként még nem részt vevő Kínát.

3 Zhu, 2009. 181.

kényszerült, hogy velük együtt próbálják meg kiűzni a japán betolakodókat.⁴ Csangnak akkor nem volt más választása, mint összefogni a kommunistákkal. Abban, hogy a nemzeti egységfront létrejött, sokat nyomott a latban Sztálin üzenete, amelyben azt ígerte Csangnak, hogy a Szovjetunió támogatni fogja a Japán-ellenes harcot.⁵

Amikor 1937. július 7-ének éjszakáján Peking Fengtaj (Fengtai) kerületében a Lukou hídnál (Lugou híd, Marco Polo híd) egy provokatív akció keretében Japán ürügyet teremtett a Kína elleni újabb háborúra, a KKP Központi Bizottsága már az incidens másnapján kiáltványt tett közzé, amelyben kijelentette: „Az egész nemzet ellenálló háborúja az egyetlen kivezető út!” Felhívta az ország népét és a fegyveres erőket az egységre, egyúttal a japán agresszióval szembeni ellenállás „szilárd Nagy Falát” jelentő egységfront létrehozására.⁶ Bár az ellenálló háborúban azután a KMT csapatai és a KKP egységei lényegében külön-külön vették fel a harcot a megszállókkal, az úgynevezett „második egységfront” működött, egészen 1941-ig.

Japán 1945-ös kapitulációja, illetve a második japán–kínai háború befejezése után 1945 augusztusa és októbere között a KMT és a KKP között tárgyalások kezdődtek Csungkingban (Chongqing). Kezdetben még Csang Kaj-sek és Mao Ce-tung is leült egymással egy vacsorára. A 43 napos tárgyalássorozat végeredményeként a KKP elismerte a Kuomintangot legitim kormányzó erőként, a KMT pedig a kommunista pártot legitim ellenzéként, és mindkét hadsereget Csang parancsnoksága alá rendelték. Céljuk az volt, hogy koalícióra lépjenek, és ezzel megelőzzenek egy újabb polgárháborút. 1945 novemberére azonban mindkét fél számára világossá vált, hogy a polgárháború folytatása elkerülhetetlen. Csaknem négy éven át tartó harc következett, amelynek végén a vesztes Csang Kaj-sek és a Kínai Köztársaság kormánya Tajvan (Taiwan) szigetére menekült, Mao Ce-tung pedig 1949. október 1-jén a Tienanmen (Tiananmen) kapubástyájáról kikiáltotta a Kínai Népköztársaságot. Japán legyőzését a KKP – a Kuomintang szerepét háttérbe szorítva, vagy évtizedekig inkább elhallgatva, a sajátját pedig általánosságban túlhangsúlyozva – hatékony eszközként használta és használja a mai napig a párt vezető szerepének legitimálására.

Japán segítő keze, fátyol a múlton

A nacionalista érzelmek felkorbácsolása Kínában az 1980-as évek végéig nem volt jellemző. A nacionalizmus előtérbe kerülése az 1989-es események nyomán a gazdasági fejlődés, modernizáció terén magára hagyatott KNK kiszolgáltatottságával hozható összefüggésbe egy olyan nemzetközi viszonyrendszerben, amelyben Peking sem a Nyugatra, sem Moszkvára nem támaszkodhatott.⁷ A kínai vezetés érdekei

4 1936. december 12-én a KMT két lázadó tábornoka elrabolta Csang Kaj-seket, és arra kényszerítették, hogy kössön fegyverszünetet a kommunistákkal.

5 Tsang, 2015.

6 *Introduction*, 2009. 126.

7 Kína nemzetközi helyzetéről és az 1989-es diáklázadások leverésének hatásáról a kínai külpolitikára lásd: Harding, 1990.

tehát különösen a Teng Hsziao-pinghez (Deng Xiaoping) köthető korszakban azt kívánták, hogy az iparilag fejlett Japánnal egyfajta konszolidált együttműködést folytasson. A „nagy proletár kulturális forradalom” (1966–1976) utáni lassú, de tudatos nyitás ráébresztette a kínaiakat elmaradottságukra, s ebben a frusztrált és dühös állapotban a politika nem látta helyesnek az akkor még közelmúlt történelmi sebeit feltépni, Japán-ellenes indulatokat gerjeszteni. 1972-ben a két kelet-ázsiai szomszéd elérkezett a kapcsolatok normalizálásának idejéhez.

A diplomáciai kapcsolatfelvétel előkészületeinek utolsó fázisáról elsősorban japán dokumentumok állnak rendelkezésre, amelyeket kutatva Kanda Jutaka (Kanda Yutaka) arra a következtetésre jutott, hogy Tanaka Kakuei (Tanaka Kakuei) miniszterelnök kínai partnerével, Csou En-lajjal (Zhou Enlai) tárgyalva többször is kifejezésre juttatta: odahaza nehezen tudja meggyőzni a Liberális Demokrata Párton belüli KNK-ellenes, Tajvan-párti lobbistákat arról, hogy fogadják el a diplomáciai kapcsolat felvételét Pekinggel.⁸ (A Reuters hírügynökség jelentése szerint Tajvanon „hátba szúrásként” értékelték Tokió szakítását a Kínai Köztársasággal, s annak minden következményéért a japán vezetést tették felelőssé.)⁹ Japán külügyi feljegyzések szerint a japán fél bízott abban, hogy a diplomáciai kapcsolatfelvétellel, illetve az ez alkalommal kiadott közös nyilatkozattal a kétoldalú viszonyt zavaró történelmi kérdések, köztük a háborús korszak sérelmei miatti viták lezárhatók lesznek. A japán kormány ugyanis érezte, a múlt súlyos terhei potenciális problémaforrást jelentenek. Kanda megállapítja: a japán vezetőknek utólag be kellett látniuk, hogy túlértékelték a közös nyilatkozatot mint a diplomácia jogi dokumentumát, s nem mérték fel kellőképpen a japán–kínai kapcsolatok erkölcsi, érzelmi elemeinek súlyát.¹⁰

A hangulatot jól illusztrálja, hogy Tanaka 1972-es pekingi pohárköszöntőjében kifejezte: mélyen megatódott a baráti hangvételtől, amely megbeszéléseit jellemezte Csou En-lajjal és egyórás találkozásánál Mao Ce-tunggal. Az akkor 79 éves Mao úgy fogalmazott: „a harc után az emberek barátságosabbá válnak egymással”, ezzel is jelezve: áldását adta a kétoldalú megállapodásra.¹¹

Az 1970-es évek második felében gyakoriak voltak a kölcsönös látogatások Kína és Japán legfelső vezetői között. Teng Hsziao-ping 1978-ban járt Japánban. A kínai reform és nyitás atyja Tokióban kifejezte országa érdeklődését a japán technológia iránt és igényét japán hitelekre. Az út során azt is megjegyezte, azért ment Japánba, hogy megtalálja a „titkos csodagyógyszert”, vagyis hogy miként lehet modernizálni a gazdaságot.¹² Teng útja után egy évvel Óhira Maszajosi (Óhira Masayoshi) japán miniszterelnök volt Peking vendége, és ez alkalommal hivatalosan is beleegyezett a kormány által nyújtott fejlesztési segély folyósításának megkezdésé-

8 Kanda, 2017.

9 China and Japan agree to resume diplomatic ties. In: *The New York Times*, 1972. szeptember 29. <https://www.nytimes.com/1972/09/29/archives/china-and-japan-agree-to-resume-diplomatic-ties-premiers-sign.html>. Az összes internetes hivatkozás utolsó letöltése: 2020. szeptember 29.

10 Kanda, 2017.

11 China and Japan agree to resume diplomatic ties. In: *The New York Times*, 1972. szeptember 29. <https://www.nytimes.com/1972/09/29/archives/china-and-japan-agree-to-resume-diplomatic-ties-premiers-sign.html>. Tanaka pekingi látogatásáról lásd: Vogel, 2019. 327–333.

12 Teng Japánban tett látogatásáról lásd: Vogel, 2019. 337–343.

be. 1982 nyarán Csao Ce-jang kínai miniszterelnök Tokió vendégeként a kínai-japán kapcsolatok elmélyítését szorgalmazta, és további nagy összegű hiteletet kért a japán kormánytól.¹³

Nem sokkal Csao hazatérte után olyan hírek láttak napvilágot, amelyek szerint a japán történelemkönyvekben tartalmi változtatásokat akarnak végrehajtani. Peking a részletek ismeretében ezt történelemhamisításnak minősítette, s hivatalosan is tiltakozott. A bírálatok célpontjai azonban „egyes militaristák” voltak.

1983 végén, tehát a két ország közötti viszonylag békés és kiegyensúlyozott időszakban Teng Hsziao-ping utasítást adott egy új emlékhely megépítésére Nankingban (Nanjing), ahol az 1937-es tömegmészárlás áldozatainak terveztek emléket állítani. Nankingban 1937. december közepétől 1938 februárjáig folyt a rombolás, a gyűjtogatás és az öldöklés. A japán katonák fegyvertelen kínai katonák és civilek, nők és gyerekek tömegével végeztek kegyetlen módon. Kínában széles körben ismert, hogy a megszállók a kivégzéseket helyenként egymással vetélkedve hajtották végre, kínaiak ezreit fejezték le, szúrták le bajonettel. Sokakat élve temettek el, kibeleztek, másokat benzinnel lelocsoltak és felgyújtottak. Nők tízezreit kínozták, erőszakolták és ölték meg.¹⁴ A háború utáni tokiói perben született ítéletekben a nankingi rémtettek között mintegy 200 ezer ember meggyilkolását tartották bizonyítottnak, de ezek között nem szerepeltek azok, akiknek holttestét elégették vagy a folyókba dobták. Utóbbiak számát 150 ezerre tették.¹⁵ Ebből adódik össze a mézárulás áldozatainak gyakran emlegetett, több mint 300 ezres száma.

A múzeumot 1985-ben ugyanazon a napon (a háború befejezésének 40. évfordulóján) nyitották meg, amikor Tokióban Nakaszone Jaszuhiro (Nakasone Yasuhiro) a háború utáni japán kormányfők közül elsőként hivatalos minőségében kabinetje tizennyolc miniszterének társaságában a második világháború több elítélt háborús főbűnösének is emléket állító Jaszukuni-szentélybe látogatott. Nakaszone látogatásának hírért kezdetben nem fújták fel, de napokon belül a kínai álláspont határozottan elutasítónak vált.¹⁶ A KKP egyértelművé tette: mélyen ellenzi az effajta szimbolikus aktusokat. Az ezt követő hasonló eseményekre Peking már azonnal és sokkal hevesebben reagált.

Múzeumot kap a japán agresszió elleni háború

1987. július 7-én, a japán–kínai háború kitörésének 50. évfordulóján Pekingben, a Marco Polo híd közelében megnyílt *A kínai nép japán agresszióval szembeni ellenálló háborújának múzeuma*. A KKP vezetésének rendelkezésére álló politikai tőke, akár a belpolitikai fejleményeket nézzük, akár a vezérszemélyiségeket, erre az idő-

13 Uo. 346–349. A japán–kínai kapcsolatok rendezéséről lásd: Garver, 2016. 450–460.

14 Hua-ling-Zhang, 2010. 35–62.

15 Denis and Peggy Warner: The Vicious Orgy of Nanking: Still Vivid After 60 Years. In: *The New York Times*, 1997. december 12. <https://www.nytimes.com/1997/12/12/opinion/IHT-the-vicious-orgy-of-nankings-till-vivid-after-60-years.html>.

16 Saito, 2017. 65–66.

1. kép.
Egy látogató Pekingben
a Nagy Győzelem című
állandó kiállítás
címfalánál

szakra szinte teljesen kifogyott. A leghitelesebbnek tartott példakép és jelkép, Mao Ce-tung munkásságának és szerepének megítélését kikezdte a kulturális forradalom, a pragmatikus reformer Teng Hsziao-ping pedig nem volt a karizmatikus Maóhoz mérhető. Logikusnak tűnt tehát, hogy az új egységhez szükséges kohéziót a párt vezetése a még hatalomra kerülése előtti tragikus történelmi korszak felidézésével teremtheti meg.¹⁷

A Peking városszéli Vanping (Wanping) kerületben található, röviden *Az Ellenállás Háborújának Múzeuma* néven ismert épület harmincezer négyzetméteren terül el (1–2. kép). Az első tíz évében több mint hétmillió látogatót fogadott. Állandó kiállítását négy fő részre osztották: az első, fő csarnokban a japán megszállás (1931–1945) kronológiai összefoglalójával ismerkedhet a látogató, a japán hadsereg által elkövetett atrocitások csarnokában statisztikák, leírások és fényképek dokumentálják a háborús történéseket, a népi háború csarnokában a KKP által vezetett gerillaháborút mutatják be, az ellenálló háború mártírjainak csarnokában pedig egy emlékmű található. 1997. július 7-én fejeződött be a múzeum bővítésének második szakasza, amit Csiang Cö-min (Jiang Zemin) pártfőtitkár, államelnök saját kézírásával üdvözölt.¹⁸

2005. július 7-én nagyszabású kiállítással emlékeztek meg „a kínai népnek a Japán elleni háborúban és a világ antifasiszta háborújában aratott nagy győzelmről”.¹⁹ Az alkalomra kiadott, kiállítást bemutató könyv többek között azt is részletesen leírja, hogy az előtérben szereplő hatalmas dombormű „azon kínaiak által épített dicső történelmet szimbolizálja, akik húsból és vérből építettek Nagy Falat az 1931 szeptembere és 1945 augusztusa közötti 14 évben, a japán imperializmus elleni háborúban a nemzeti függetlenségért és felszabadulásért, a világbékéért és

17 Mitter, 2000. 280.

18 Kínában hagyomány, hogy az ország első számú vezetője kalligráfiával tisztel meg ünnepélyes alkalmat, ami azt jelenti, hogy kézírását maradandó módon megörökítik. Csiang különösen kedvelte ezt a műfajt, és az országban sok helyütt otthagya keze nyomát.

19 *Introduction*, 2009.

2. kép.
Kínai érdeklődő
a nankingi mészárlást
illusztráló
korabeli fotók előtt

fejlődésért”.²⁰ Az előcsarnok két oldalán négy kínai vezető, Mao Ce-tung, Teng Hsziao-ping, Csiang Cö-min és Hu Csin-tao (Hu Jintao) kőbe vésett felirata olvasható. Az akkor regnáló vezetőnek, Hu Csin-taónak a 60. évfordulóra írt üzenete a következőképpen szól: „Tartsd emlékezetedben a történelmet, sose felejtsd a múltat, becsüld meg a békét és alkosd a jövőt!”

Kirk A. Denton amerikai Kína-kutató három – a Mao-korszak után épült – történelmi múzeum kiállítási anyagát elemezve megállapítja, hogy ezek új formában, a kegyetlenség és a horror plasztikus bemutatásával, dokumentumokkal, eredeti tárgyakkal, fényképekkel, modern audiovizuális eszközök felhasználásával tálalják a japán imperializmus második világháborús bűneit. Üzenetüket tekintve lassú fordulatot fejeznek ki a Kínában korábban uralkodó, osztályharcot hangsúlyozó történelmi emlékezetben, és bizonyos fokig termékei a KNK-ban erősödő – különösen a Japán-ellenes – nacionalizmusnak.²¹ A három múzeum: Az Ellenállás Háborújának Múzeuma Pekingben, a nankingi vérengzés áldozatainak emlékhelye Nankingban és a japán császári hadsereg 731-es egysége által elkövetett bűncselekmények bizonyítékait bemutató kiállítóhely az északkelet-kínai Harpinban (Harbin). E múzeumok – fogalmaz Denton – tüzelik a nacionalista érzelmeket, és a múlt hazafias dühvel kifejezett traumáját egy ellenség irányába terelik. Összekötik a kínai nép által elveszített területeket és a fizikai szenvedést.²²

A nankingi emlékhelyet 1985-ben a város délnyugati negyedében, egy tömegsír felett létesítették. Az első olyan múzeum volt a szárazföldi Kínában, amely a második világháború eseményeire emlékeztetett (3. kép). 1994–1995-ben és 2005–2007-ben kibővítették, majd a tömegmészárlás kezdetének 70. évfordulóján újra megnyitották a nagyközönség előtt. Az emlékhely hetvennégyezer négyzetméteren terül el. Több mint százötvenezer tárgy látható a múzeumban (dokumen-

20 Uo. 106.

21 Denton, 2014.

22 Uo. 137.

3. kép.
Anyja után síró gyermek.
Szobor
a nankingi múzeumban

tumok, kulturális emlékek). Az emlékhely része a helyben feltárt, tízezer áldozat földi maradványait tartalmazó tömegsír.²³

Harpinban, az egykori titkos rendeltetésű gigantikus japán katonai telepen bolhatenyészeteket tartottak, bubópestis-baktériumok előállítására alkalmas technológiákat alkalmaztak, konténerekben vegyi és biológiai anyagokat tároltak. A kutatók kísérleteik nagy részét élő emberekön végezték. Nem ritkán altatás, érzéstelenítés nélkül operáltak, boncoltak. A feljegyzések szerint főztek, centrifugáltak és mélyhűtöttek is embereket, de volt, hogy transzfúzióval lovak vagy más állatok vérért juttatták áldozataikba. Több ezer ember pusztult el itt, köztük kínai, szovjet, mongol és koreai civilek, valamint nyugati hadifoglyok.²⁴ Miután a Szovjetunió 1945-ben hadat üzent Japánnak, majd elfoglalta Harpint, a visszavonuló japán hadsereg tokiói parancsra felrobbantotta az 1933-ban létrehozott, a biológiai és vegyi hadviselés szolgálatába állított mandzsúriai 731-es egység épületeit, megsemmisítették a berendezéseit, elégették az iratait, legyilkolták a még élő kísérleti alanyokat, embereket és állatokat, minden nyomot eltüntettek. A területen 150 épület állt, és körülbelül háromezren éltek bennük, köztük 300–500 orvos, kutató. Az ott dolgozók többsége vonaton és külön-repülőgépekkel visszatért Japánba, a személyzet kis része a Vörös Hadsereg fogságába esett.

E tanulmány szerzői többször is jártak Az Ellenállás Háborújának Múzeumában, és együtt felkeresték a 731-es egység harpini épületének romjai között helyet kapott kiállítást (4. kép). Meggyőződéssel állítható, hogy valamennyi helyszínen a tárgyi illusztrációk mellett a berendezés, az alkalmazott technika, a fények, a kiállítás dramaturgiája olyan hatást fejt ki a látogatóra, aki érti, amit lát, hogy amit kap, az szinte befogadhatatlan. A lefejezéseket, a bajonettel végrehajtott gyilkosságokat, az élve temetést, a tömegsírokat, az égési sérült vagy megcsonkított embereket megmutató kinagyított korabeli fekete-fehér fotográfiák, a háború helyszíneinek

23 Uo. 139–143.

24 Lásd például: Gold, 1997; Felton, 2012.

4. kép.
Épületrom a japán
császári hadsereg
biológiai és kémiai
kísérleteket folytató
731-es egységének
egykori telepén

térképei az áldozatok számaival, az egyes háborús történések közel életnagyságban megmintázott jelenetei, a monitoron feltűnő – újra és újra ismétlődő – diák, illetve dokumentum- vagy játékfilmrészletek a hangos narrációval mind-mind hatásfokozó elemei az egyébként is lehangoló tárlatoknak. Csak egy ilyen tömény, koncentrált információk megemésztésére indító környezetben érhető meg a készítés az ilyen fokú borzalom tagadására. Amikor az ember nem akar hinni a szemének, nem tudja elfogadni a látottakat, a tényeket, fizikai rosszullet környezetbe és ösztönösen hárít.

Erősödő hazafias nevelés mellett még takarékon a Japán-ellenesség

Az 1980-as évek végére kialakuló társadalmi elégedetlenség, a csalódottság a kommunista ideológiában, s mindezek következményeként az 1989-es Tienanmen téri diáklázadások, majd azok erőszakos leverése, ennek nemzetközi visszhangja már sokkal inkább arra indították az akkori pártvezetést Csiang Cö-min főtítkárral az élén, hogy felerősítse a történelmi emlékezetbe gyökereztetett nacionalizmust és a kommunista párt örökségének előtérbe tolásával a patriotizmust.²⁵ Az oktatásban nagyobb hangsúlyt kapott a hazafias nevelés. A gazdasági reformoknak köszönhetően megerősödőben lévő középosztály tekintélyt, elismerést követelt az országnak, halatni akarta a szavát. A gyerekek mindeközben úgy nőttek fel, hogy az iskolákban a történelmi leckékkel a japán imperialisták kegyetlenségeit részletezve a japánok elleni gyűlölet érzését ültették el bennük. A nemzetközi események miatt azonban az 1990-es években a politika és a közvélemény inkább az Egyesült Államokat támadta.

1989 után Japán elsőként nyitott a Nyugat által szankciókkal fenyegetett Kína irányába. Alig több mint egy évvel később újraindították hitelszerződéseiket, s

25 Zhao, 1998. 287–302. A nacionalizmus és patriotizmus kérdéséről magyarul lásd: Vámos, 2005. 213–234.

kezdettől azt hirdették, hogy ellenzik a Nyugat szándékát Kína elszigetelésére.²⁶ Ebben a helyzetben a kínai vezetés takarékon tartotta, vagy éppen megtiltotta a Japán-ellenesség megnyilvánulásait. Az 1988 augusztusában, Noburu Takesita (Noburu Takeshita) kormányfő pekingi látogatása alkalmával aláírt beruházásvédelmi egyezmény folyományaként 1990-ben mindkét országban beruházásösztönző szervezetet hoztak létre. Japán támogatta Kína tagságát az Ázsiai és Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködésben (APEC) és közreműködött felvételében 1991-ben.²⁷ Ezek az évek sem múltak el kisebb-nagyobb diplomáciai összeütközések nélkül, de mindkét oldalon fontosnak ítélték a gazdasági kapcsolatokat, a japán beruházások bővülését.

Amikor japán politikusok újra és újra felkeresték a Jaszukuni-szentélyt, vagy nyilvános megszólalásaikban a nankingi vérengzést a kínaiak kitalációjának nevezték, Pekingben hivatalosan mindig tiltakoztak, a kínai közvéleményt pedig igyekeztek a barátság és együttműködés ígéretes trendjével leszerelni. Gilbert Rozman amerikai szociológus szerint az 1989-től 1993-ig terjedő időszakban a japán oldalt terheli nagyobb felelősség azért, mert nem tudta a kínaiak bizalmatlanságát megfelelően kezelni. Úgy véli azonban: azért viszont, hogy aztán, 1994 és 1998 között a Japánról alkotott kép nagyon „besötétedett”, elsősorban a nacionalista érzelmek felkorbácsolásával operáló kínai vezetés a felelős. Hozzáteszi, a kínai vezetés kísérlete 1999 és 2001 között arra, hogy visszafogja az indulatokat, nem volt sikeres, mert egyrészt a hazai közvélemény körében már túlságosan intenzívvé vált a Japán-ellenesség, másrészt a „túloldalon” a japán vezetés és közvélemény sem volt vevő a közeledésre.²⁸

Közeleg a mélypont, utcára hív az sms, beszáll az internet

A második világháború után Kelet-Ázsiában nem volt nehéz megjövendölni, hogy az államközi kapcsolatokban nyoma marad a múltnak, és tízmilliók erőszakos halála hosszú évtizedekre árnyékot vethet az országok és polgáraik viszonyára. Hogy ennek mértéke mekkora lesz és mitől függ majd, nehezen volt előre megjósolható. Kína és Japán vonatkozásában leginkább az volt a meghatározó, hogy konfliktushelyzetek egyrészt akkor keletkeztek, ha gazdasági érdekek sérültek, vagy ha főleg a japán belpolitikai változások nyomán Kínában úgy ítélték meg, hogy a szigetországban a kínaiak által megszenvedett múlt, a kitörölhetetlen történelmi örökség meghamisítására, relativizálására, elhallgatására, az úgynevezett militarista szellem újraélesztésére történik kísérlet.

A pekingi vezetés tudta, hogy a fejlődéshez békés környezetre van szüksége, s azt is, hogy az óriás lépésekhez a hazai muníció elégtelen. Az ország talpra állításához, éledező piacterének építéséhez Japánban partnerre találtak. A tokiói kor-

26 Japan has granted \$35 million to China. In: *Los Angeles Times*, 1989. december 25. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1989-12-25-fi-873-story.html>.

27 Burns, 2000.

28 Rozman, 2002. 95–129.

mánynak azonban komplex stratégiát kellett követnie annak érdekében, hogy miközben választóinak piacot szerez, adott esetben hazai piacát meg is védje.

2001-ben Japán éppen a piacvédelemre hivatkozva vezetett be ideiglenes kereskedelmi korlátozásokat három kínai agrártermékre. Erre válaszul a pekingi kormány idegesen reagált, és sértődöttségét kifejezve több más válaszintézkedés mellett a felére csökkentette a japán autók importját.²⁹ A konfliktus kilenc hónapon át tartott, míg miniszteri szintű egyezményrel végül megállapodtak abban, hogy a tokiói kormány nem alkalmaz kereskedelmi szankciókat a szóban forgó kínai agrártermékek esetében.³⁰ 2003 júliusában egy úgynevezett hazafias internetes portál, a *china918.cn* – immár a kínai piac védelmében – újszerű, internetes aláírásgyűjtést kezdeményezett a japán vállalatok kizárására és a hazaiak bevonására a nagy értékű Sanghaj–Peking (Shanghai–Beijing) gyorsvasúti beruházásban.³¹ E rendkívül sikeresnek és hatékonynak bizonyult forma próbájával az úgynevezett kibernetizmus új fejezetét nyitották meg; tíz nap alatt több mint 100 ezer támogatót szereztek, a petíciót pedig hivatalosan is benyújtották a projektért felelős vasútiügyi minisztériumnak.³²

2003 augusztusában az északkelet-kínai Heilungcsiang (Heilongjiang) tartományban azért vonultak utcára az emberek, mert súlyos szenvedések közepette meghalt egy harmincegy éves férfi egy építkezésen talált, ócskavasként eladott fémhenger szétszerelése közben. A japán hadsereg által hátrahagyott vegyi fegyverből elszabadult mustárgáz testének 95 százalékát megégette. A család jóvátételt követelt a japán kormánytól.³³ A kínai külügyminiszter-helyettes az eset után hivatalába kérte a japán nagykövetet, és tiltakozását fejezte ki.³⁴ Vang Ji (Wang Yi) hangsúlyozta, hogy a kínai emberek érzéseit és méltóságát meg kell védeni, országa nem engedheti meg, hogy hasonló tragédia ismét megtörténjen. Úgy fogalmazott, a kínai fél határozottan követeli a japán kormánytól, hogy maradéktalanul hajtsa végre az 1997-ben hatályba lépett nemzetközi vegyifegyver-tilalmi egyezményt (Chemical Weapons Convention – CWC) és a többi kapcsolódó kétoldalú megállapodást, továbbá felelős hozzáállással tisztítsa meg a maradék vegyi fegyverektől a kínai területeket. Japán hivatalos becslések szerint az annak idején visszavonuló hadsereg mintegy 700 ezer vegyi fegyvert hagyott a kínai szárazföldön, míg Kína e számot kétfélmillió körülire teszi. A japán sajtó arról is beszámolt, hogy a kínai kor-

29 China–Japan trade war worsens. In: CNN, 2001. június 5. <https://edition.cnn.com/2001/BUSINESS/asia/06/05/china.tradewar/index.html>.

30 China–Japan End Trade Dispute. In: *Voice of Amerika*, 2001. október 27. <https://www.voanews.com/archive/china-japan-end-trade-dispute-2001-12-21>.

31 A *china918.cn* a „hazát szeretők weboldala” (aj kuo vang). Magánszemélyek által 2000-ben Sanghajban alapított nonprofit honlap, amely azért jött létre, hogy ne merüljön feledésbe a nemzeti megaláztatás, a történelem, és meghirdetett célja, hogy utakat keressen az ország megerősödéséhez. Feladatának tekinti a Japán-ellenes háborúval kapcsolatos dokumentumok gyűjtését és közzétételét.

32 Beijing–Shanghai Rail Project Bidding War. In: *China Internet Information Center*, 2003. augusztus 7. <http://www.china.org.cn/english/MATERIAL/71858.htm>.

33 Wu Nanlan: Last Days of Recent Mustard Gas Victim Li Guizhen. In: *China Internet Information Center*, 2003. szeptember 3. <http://www.china.org.cn/english/2003/Sep/74172.htm>.

34 China Protests over Death of Mustard Gas Victim. In: *China Internet Information Center*, 2003. augusztus 23. <http://www.china.org.cn/english/2003/Aug/73091.htm>.

mány szerint 1945 után a Kínában maradt japán vegyi fegyverek több mint kétezer ember sebesülését vagy halálát okozták.³⁵

Kínai aktivisták hét weblapon összesen 1,12 millió aláírást gyűjtöttek egy hónapon belül azzal a követeléssel, hogy Japán kérjen bocsánatot azoktól az áldozatoktól, akiket a második világháborúból visszamaradt vegyi fegyverekkel mérgezték meg, és fizessen nekik kártérítést. Az ezt tartalmazó levelet az északkelet-kínai megszállást elindító, úgynevezett mukdeni incidens 72. évfordulóján adták át a japán nagykövetségnek a kínai fővárosban.³⁶ A hivatalos reakciók elmaradásából, illetve abból, hogy az állami média nem jelentette az eseményt, arra lehetett következtetni, hogy a pekingi vezetés nem akarta fokozni a feszültséget Japánnal. Ennek okát Vu Csia-hsziang (Wu Jiexiang), a BBC által akkor megszólaltatott szakértő abban látta, hogy „Japán nagy tengeren túli piac Kína számára, és fontos forrása a beruházásoknak és a (fejlett) technológiának”.³⁷

A kínai közvélemény azonban nem mérlegelt ennyire körültekintően. Amikor 2003 szeptemberében fény derült arra, hogy 380 japán turista 500 kínai örömlányt fogadott fel egy kétszer egynapos orgiára a délkelet-kínai Csuhaj (Zhuhai) üdülőközpontban, s ezt felkapták az interneten, ismét elszabadultak az indulatok. Az eset pillanatok alatt „a nemzeti megaláztatás botrányos cselekménye” minősítést kapta.³⁸ Sokan ráadásul szándékosságot sejtettek abban, hogy az ízléstelen partit a mukdeni incidens 72. évfordulójának napjaiban követték el. A kínai külügyminisztérium kénytelen volt hivatalosan is elítélni a történeteket, a hatóságok körözést adtak ki a három japán állampolgár ellen, akik az orgiát szervezték, a két kínai kerítőt pedig életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. A *sina.com* hírportálon e témában nyitott fórumon három hónap alatt 27 ezer bejegyzés született. Ezek között a leggyakoribbak olyan dühkitörések voltak, mint például: „Ezt a szállodát fel kell égetni!”, „A nemzet dupla megalázása!”, „Fel kell adnom a kínai állampolgárságot, mert ez elviselhetetlen!”, „Öljétek meg a kínai árulókat!”, vagy „Bojkottáljuk a japán árukat!”. 2003-ban a kínai pártlap, a *Zsenmin Zsipao* (*Renmin Ribao*) online változata a kínai-japán kapcsolatok tíz legfontosabb eseménye közé sorolta mind a hátrahagyott vegyi fegyverek ügyét, mind a csuhaji szexbotrányt.³⁹

2003 második felében annyira felfokozódott a Japán-ellenes hangulat, hogy kisebb problémás esetek is lavinaszerű tiltakozást válthattak ki. Ősszel a hsiziani (Xi'an) Északnyugati Egyetemen egy kulturális fesztiválon három japán hallgató olyan obsz-

35 Nao Shimoyachi: Court finds Japan responsible for abandoned arms. In: *The Japan Times*, 2003. szeptember 30. <https://www.japantimes.co.jp/news/2003/09/30/national/court-finds-japan-responsible-for-abandoned-arms/>.

36 A mukdeni incidens 1931. szeptember 18-án az északkelet-kínai Senjanghoz (Shenyang) tartozó Mukden közelében végrehajtott katonai akció volt. A japánok által épített dél-mandzsúriai vasútvonal egy szakaszát itt katonák felrobbantották, majd az esetet ürügyül felhasználva megindították támadásaikat a mandzsúriai területek elfoglalására.

37 Luard, Tim: Anti-Japan protests worry China. In: *BBC News Online*, 2003. szeptember 18. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3118850.stm>.

38 Riben „maichun tuan” shi dui women de xinli lingru, Hua Shang Chen Bao [A japán örömlányvásárlás mélyen sért minket]. In: *sohu.com*, 2003. szeptember 28. <http://news.sohu.com/51/61/news213786151.shtml>.

39 Wan, 2006. 146–149., 398.

cén kabaréjelenetet adott elő, amely bármilyen kultúrközegben sértő lett volna. Hszianban tiltakozásul több ezer felháborodott egyetemista demonstrált az utcákon, néhány japán éttermet megrongáltak.⁴⁰ A szóban forgó előadás szereplői végül bocsánatot kértek az egyetem weboldalán, mondván: nem ismerték kellőképpen a kínai gondolkodást, kultúrát és viselkedési szokásokat.⁴¹

2005-re a kínai-japán gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok a csúcson voltak, immár nem az Egyesült Államok, hanem Kína lett a szigetország legnagyobb kereskedelmi partnere. A japán export 2002 közepétől évi 40 százalékos növekedést mutatott, az import volumene meghaladta az Egyesült Államokból származóét. Ezzel együtt 2006 elejére a politikai, diplomáciai kapcsolatok olyan szintre jutottak, ahonnan a megegyezés szinte elképzelhetetlennek látszott. Michael Heazle és Nick Knight 2005-öt a „veszélyes együttélés” éveként értékelték. Régi sebek szakadtak fel – fogalmaztak –, a két ország viszonyának normalizálása óta a politikai kapcsolatok mélypontra jutottak. A nacionalista retorikával felszínre hozott történelmi gyökerű sérelmek a két ország között felerősítették az elkeseredett adok-kapokot, és gyakran erőszakos Japán-ellenes megmozdulások sorát idézték elő.⁴²

2005 márciusában Kofi Annan ENSZ-főtitkár a világszervezet reformjának jegyében elmondott beszédében kitért az ENSZ Biztonsági Tanács állandó tagságának bővítésére. Jelezte, az ENSZ költségvetéséhez való hozzájárulásukat tekintve Németország és Japán lehetnének a bővítés első számú jelöltjei. A felvetésre azonnal reagált egy Los Angeles-i, ALPHA nevű kisebb civil szervezet, és online petíciót indított a weblapján. Mivel azonban ennek célközönsége az amerikai ázsiai közösség volt, eredményessége korlátozottnak ígérkezett. Azt követően azonban, hogy a *china918.cn* portállal partnerségre lépett, átütő sikert ért el. A kínai oldalt nyomban olyan mértékben megterhelték a csatlakozni kívánók, hogy az összeomlott és úgynevezett tüköroldalakat kellett létrehozni. Erre három nagy portál is vállalkozott. A *sina.com* hírszerkesztőségének főnöke azt nyilatkozta, hogy kezdetben ők sem tudtak megbirkózni a nyomással, mert másodpercenként 100–200, tíz percen belül pedig több mint 10 ezer aláírásra jelentkező klikkelt. 24 órán belül elérték az egymillió aláírást. Végül összesen 286 weboldal közreműködésével szűk két hónap során az aláírók száma meghaladta a 40 milliót. Az ALPHA képviselői június 30-án benyújtották a Japán ENSZ BT-tagságát ellenző – összesen 41 ország állampolgárait képviselő – 42 millió aláírást Kofi Annannak.⁴³

Csak olaj volt a tűzre, hogy Tokióban 2005 tavaszán az oktatási tárca egy olyan középiskolai tankönyv bevezetéséről döntött, amely finoman szólva is elhallgatta a második világháború során elkövetett japán borzalmakat, illetve jelentéktelennek tüntette fel azokat. Köztük a nankingi mézárslást, a szexrabszolgaként használt,

40 Hao yang de! Xi da de xiongdí jiemei men! [Helyes cselekedet! Fivérek és nővérek az Északnyugati Egyetemen!] In: *tian.ya.com*, 2003. november. 3. <http://bbs.tianya.cn/post-no04-158256-1.shtml>.

41 She weixie biaoyan riben xuesheng daoqian [A japán hallgatók bocsánatot kértek az obszécén előadás miatt]. In: *BBC News Chinese*, 2003. november 1. http://news.bbc.co.uk/chinese/simp/hi/newsid_3230000/newsid_3233400/3233491.stm.

42 Heazle-Knight, 2007.

43 Wu, 2007. 83.

úgynevezett „komfortnők” („vigasz nők”) erőszakos befogását, vagy a hírhedt 731-es egység létét. A japán tankönyv tartalmát elemezve Pekingben úgy értékelték, hogy a japán vezetés nem hajlandó szembenézni a múlttal, és az erre adott hivatalos diplomáciai tiltakozást meg támogatandó, hétvégenként utcai demonstrációk kezdődtek országszerte.⁴⁴ Összesen több mint egy tucat kínai városban tüntettek, törtek-zúztak nemcsak a japán külképviseleteknél, nagyköveti rezidenciánál, de éttermeknél, japán márkákat forgalmazó áruházaknál is tört ablak, kirakat, portál.

Május 1-jén Nankingban vonultak fel tömegek, aminek az ott 1937–1938-ban elkövetett vérengzések miatt külön szimbolikus ereje volt. Május 4-én, a modern Kína – már említett – első nagy tömegdemonstrációjának évfordulóján Pekingben zajlott tüntetés. A tüntetők ezeken az alkalmakon kifejezték egyet nem értésüket a tokiói kormány azon törekvésével kapcsolatban is, hogy Japán az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagja legyen. A sanghaji megmozdulásról készült helyszíni újságírói beszámoló kiemelte, hogy a résztvevők közül néhányan a himnuszt énekeltek, voltak, akik Japán-ellenes sértő szavakat skandáltak, mások azt kiáltották, hogy akár az életük árán is megvédik Kínát.⁴⁵ Néhányan olyan pólót viseltek, amelyen Koizumi japán kormányfő véres portréja volt látható. Sokan szórólapokat osztottak, ezeken a bojkottra javasolt japán termékek listája szerepelt. A transzparensek az követelték, hogy Japán nézzen szembe háborús bűneivel, az egyik felirat pedig azt állította: „Ha a kínai népet feldühítik, mindig nagy baj lesz belőle.” A Husankuan (Hushanguan) úton vandálok egy csoportja egy biciklit dobott a japán ételeket kínáló Okonomiyaki étterem kirakatába. A környékbeli bevásárlónegyedben a tüntetők számos japán tésztalevest vagy hasonló ételleket áruló – többségükben kínai tulajdonban lévő – üzlet ablakait törték be. A japán gyártmányú autókat sem kímélték. A sanghaji japán konzulátusnál a rohamrendőrök „felügyelete mellett” dobálták meg kövekkel és üvegpalackokkal az épületet. A falakat fekete és piros festékkel csúfították össze, a tetőn lévő napelemeket összetörték. „Japán disznók, takarodjatok!”, kiáltották órákon át. A felvonulók között tizenévesek is voltak – jegyezte meg a *The Guardian* sanghaji tudósítója.⁴⁶

Sanghaji a városi közbiztonsági iroda sms-üzenetben hívta fel a helyieket, hogy a törvények betartásával fejezzék ki hazaszeretetüket. A helyi rádió is beszámolt a felvonulásról, közölve, hogy azt hivatalosan nem engedélyezték. A pekingi tiltakozásokról szólva a kínai külügyminisztérium szóvivője, Csin Kang (Qin Gang) úgy fogalmazott: „Ez a tüntetés azon pekingi emberek spontán megmozdulása volt, akiket feldühített Japán helytelen hozzáállása és cselekvése Kína egykori megszállásával kapcsolatban és más kérdésekben.”⁴⁷ A megfigyelőknek

44 Ribben zhengfu tongguo xin jiaokeshu cuangai lishi bijiang zishiqiguo [A japán kormány arra fogja használni az új tankönyveket, hogy meghamisítsa a történelmet]. In: *Beijing Qingnian Bao*, 2005. április 6. <http://news.sina.com.cn/w/2005-04-06/07395568598s.shtml>.

45 Watts, Jonathan: Violence flares as the Chinese rage at Japan. In: *The Guardian*, 2005. április 17. <https://www.theguardian.com/world/2005/apr/17/china.japan>.

46 Uo.

47 Kahn, Joseph: China Is Pushing and Scripting Anti-Japanese Protests. In: *The New York Times*, 2005. április 15. <https://www.nytimes.com/2005/04/15/world/asia/china-is-pushing-and-scripting-antijapanese-protests.html>.

ugyanakkor nem volt kétséges, hogy az interneten közzétett és népszerűsített felhívás a japán áruk bojkottjára a tüntetések szervezésével együtt a hatóságok jóváhagyásával, helyenként közreműködésével zajlott. A demonstrációkat a rendőrség engedélyezte, miközben voltak jelek arra is, hogy a korábbi radikálisabb Japán-ellenes megmozdulások szervezőit igyekeztek távol tartani a tüntetésektől. A távolmaradásra – a *The New York Times* tudósítójának információja szerint – mobiltelefonon szólították fel őket.⁴⁸ A pekingi tüntetéseket megelőzően a hallgatók egy részét a kollégiumokban tartották, a Tienanmen térre igyekvőket igazoltatták. A fővárosban tehát a létszámot tekintve valamelyest igyekeztek kordában tartani a megmozdulást. A dél-kínai Kantonban (Guangzhou) viszont egyenesen betiltottak egy stadionba tervezett tüntetést.

Cui prodest?

A történéseket megfigyelve ugyan arra lehetett következtetni, hogy az ország több részén, nagyobb városaiban szerveződött demonstrációk a kormány hivatalos diplomáciai törekvéseivel összehangolt, a hatalom által elvárt vagy támogatott, de mindenképpen túrt akciók, lehetett érezni, hogy a hatóságoknak helyenként nehéz az eseményeket mederben tartani, a tömeget, az indulatokat kezelni, esetlegesen takarékra állítani. Sőt sokszor éppen hogy úgy tűnt: a közvélemény a KKP-t olyan morális nyomás alá helyezte, amivel nem számolt, s azt már nem is lehetett figyelmen kívül hagyni.

Ezekben és a hasonló helyzetekben felmerül, vajon a kellőképpen felkészített vagy megdolgozott, esetleg provokált közvélemény reakciói nem éppen a kormány, a párt, a döntéshozók érdekeit szolgáló, lépéseiket hitelesítő hivatkozások-e. Valószínűsíthető viszont, hogy a politikusok boszorkánykonyhájában még egy szigorúan szabályozott, fegyelmezett, korlátozott, ellenőrzött rendszerben sem tudnak minden egyes helyzetet modellezni, még ha meg is szokták: majdnem mindig kézben tarthatják az események folyását. Mindenesetre a nemzetközi porondon, a diplomáciában még egy demokratikusnak egyáltalán nem mondható rendszer képviselői is joggal hivatkozhatnak a néptömegek kinyilvánított erejére, különösen, ha azok megnyilvánulásai olyan ideológiai támaszt képeznek, amelyek lényegi elemei a nemzeti egységet, az összefogást, a büszke önérzetet, a haza védelmét, a nemzet iránti lojalitást mindenekelőttiságát hirdetik. Ezek együttes kifejeződése pedig akkor lehet igazán pregnáns, ha adott esetben a tömegek valamivel, valakikkel szemben lépnek fel, mint például egy idegen hatalom vagy a történelmi örökség démona, az egykori megszálló, amely emberi ésszel szinte felfoghatatlan mértékű és kegyetlenségű brutalitással irtotta felmenőiket, honfitársaikat.

Nem kétséges, hogy nem nagyon van ma olyan kínai ember, aki ne lenne tisztában azzal, hogy milyen szerepük volt országuk történelmében a japánoknak, s kevesen lehetnek azok, akiknek szívében nincs ott valahol az ösztönné mutáló-

---

48 Uo.

dott japángyűlölet. Ennek aktiválása pedig – szükség esetén – a nyilvánosság erejével a maga módján kiválóan bánó politikának, a szájbarágós propagandamédiának nem gond. A kínai hatalom ugyanakkor tudja, hogy az indulatok, különösen a szabadjára eresztett indulatok sokszor nehezen vagy egyáltalán nem fékezhetőek meg; előfordulhat, hogy egy-egy tömegmegmozdulás nem ott és nem úgy ér véget, ahogy azt tervezték, mi több: az eredeti üzenet gellert kaphat, a követelések, jelszavak nem várt és nem remélt módon alakulhatnak át szinte észrevétlenül.

Mégis, a 2000-es évek Japán-ellenes megmozdulásai során a politika szinte biztosra mehetett, amikor arra számított, hogy az utcára magától vonuló vagy kivezényelt, busszal szállított feltűzelt eszköztömeg demonstrációjának végül több lesz a hozadéka, mint az esetlegesen okozott anyagi kár, nemzetközi imázsvesztés. A világ legnépesebb országában és legnagyobb piacán, ahol már Porschéval viszik a gyereket a sarki óvodába, a (száz)milliók összetartozását kifejező tízezrek masírozása a nemzetközi közösség számára is nagyon zavaróan dübörög, kiáltásaik megszire hallatszanak.

A kínai emberek tisztában vannak a maguk befolyásának potenciális erejével. És noha a mai kínai rendfenntartók, a rohamrendőrök, a fegyveres rendőrség mind-mind jól fel vannak már szerelve, a pajzsos, sisakos, s ha kell, vízgyús és gumilövedékes biztonságiak csak korlátozottan tudják visszatartani a népharagot, ha az szabadjára indul. Ven Csia-pao (Wen Jiabao) miniszterelnök a belső nyomás hatására volt kénytelen a nyilvánosság előtt Japán ENSZ BT-tagjelöltségére utalóan kijelenteni: „Csakis olyan ország vállalhat nagyobb felelősséget a nemzetközi közösségben, amely tiszteli a történelmet, vállalja történelmi felelősségét, és kivívja Ázsia és a világ lakóinak tiszteletét.”⁴⁹ Amikor 2005-ben a demonstrálók magukat patrióta tüntetőkként definiálták, a KKP nem tehetette meg, hogy gyengének vagy hazafiatlannak mutakozzon – írja Karl Gustafsson svéd politológus. Nem arról volt szó, hogy a kínai kormány legitimitást teremt Japán bírálataival, hanem sokkal inkább arról, hogy a KKP kockáztatja legitimitásának elvesztését, ha nem mutatkozik kellőképpen hazafiasnak.⁵⁰

Az eseményeket követve arra lehet következtetni, hogy a modern kínai nacionalizmus nem egyértelműen vagy kizárólag a KKP politikai, ideológiai váltása, hanem legalább ennyire egy rejtett áramlat újraéledése. Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a maguk történelmi örökségével küzdő japánok fel-feltörő nacionalizmusa minden esetben előre látható, kiszámítható válaszra készíti Pekinget. A kínai vezetés mindig is gyanakvó maradt Japánnal szemben, a kínai közvélemény (a többség) pedig kategorikusan ítélező. A KKP ugyan sosem deklarálta nyilvánosan, de Vu Hszü (Wu Xu), az Egyesült Államokban élő kínai politológus-médiakutató úgy véli, a párt egyfajta „identitás-transzformáció” esett át, és az 1990-es évek elején kommunista pártból nacionalista párttá változtatta magát. „Ez az átmenet segítette megtartani és megerősíteni politikai legitimitását és hitelességét” – fogal-

49 Hong Fincher, Leta: China Against Japan Getting a Permanent Seat on UN Security Council. In: *Voice of America*, 2009. október 28. <https://www.voanews.com/archive/china-against-japan-getting-permanent-seat-un-security-council>.

50 Gustafsson, 2014. 10.

maz.⁵¹ Megjegyzi, hogy a volt Szovjetunió és Kelet-Európa azon kommunista pártjai, amelyek képtelenek voltak történelmi szerepüket újragondolni, gyorsan eltűntek a színtérről. Mindeközben a KKP a világ legnagyobb pártjaként átvezette a földkerekség legnépesebb országát az új évszázadba. Vu úgy látja, a KKP sosem volt igazán kommunista párt; legitimitását a Kína függetlenségéért és fejlődéséért meghirdetett és vívott harc jelentette. A nyertes polgárháborút követően 1949–1989 között négy, más állammal vívott háborúban volt érintett: a koreai háborúban (1950–1954), az Indiával (1962) és a Szovjetunióval (1969) lezajlott határviillongásokban, továbbá az ugyancsak határvitából eredő konfliktusban Vietnámmal (1979). Bár mely első számú politikai vezetőt is nézzük ezekben az időszakokban, függetlenül attól, hogy milyen ideológiai vonalat, gyakorlati politikát követett vagy politikai intézményeket működtetett, döntéshozatalában a nacionalizmus volt a hajtóerő.⁵²

A KKP alkalmazkodik, talonban a nacionalizmus

Miközben a nacionalista érzelmek ébren tartása a párt támogató elfogadásában tagadhatatlan, hiba lenne azt gondolni, hogy a mára bőven több mint 90 milliós tagságú KKP főképpen ennek köszönhetően élte túl az elmúlt évtizedeket.⁵³ Azt a népszerű feltevést, miszerint a nacionalizmus a KKP legitimitációját biztosító ideológia, s azt szolgálja, hogy elterelje a lakosság figyelmét a hazai, belpolitikai, társadalmi problémákról, a kínai hivatalos körökben elutasítják. A Francia Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének (Institut français des relations internationales, IFRI) kutatói által készített tanulmány szerint is a nemzeti egység, amely a „közös japán ellenséggel” szembeni összekovácsoló erő, mint a KKP legitimitásának kulcsa ma már nem létezik.⁵⁴ Érveik szerint ugyanis a párt legitimitását az olyan hazai problémák kezdték ki, mint a korrupció, a kisajátítások, a környezetszennyezés, az infláció, a lakáshoz jutás helyzete vagy a nem kielégítő egészség- és nyugdíjbiztosítás. A párt legitimitását tehát e problémák orvosolásával tudja helyreállítani – vélik. A japán militaristák elleni propaganda ezekre nem válasz.

A folyamatos változásban lévő kül-, bel-, gazdaság-, kultúr- és társadalompolitikai folyamatok kérdéseire a párt kész, komplex válaszokra, de legalábbis válaszkísérletekre kényszerült és kényszerül. És habár a leegyszerűsített üzenetek még mindig részei a hatalmi kommunikációnak, a világot járó, nyelveket beszélő, interneten csüngő mai modern kínai társadalom nagy része már nem elégszik meg – például a hazafiasságra buzdító – jelszavakkal akkor sem, ha azokat már nemcsak molinókra festik, hanem online klipeken közvetítik. A KKP, a „sajátosan kínai színezetű szocializmus” építésének vezető ereje a modernizációt, a gazdasági fejlődést, a népjólét megteremtését a reform és nyitás elindításával alapvető célként határoz-

51 Wu, 2007. 125.

52 Uo. 126.

53 [Xinhua] CPC members exceed 90 million. In: *China Daily*, 2019. június. 30. <http://www.chinadaily.com.cn/a/201906/30/WS5d1825c6a3103dbf1432b08f.html>.

54 Ekman-Pajon, 2015.

ta meg, hangsúlyozva az ehhez nélkülözhetetlen belpolitikai stabilitás mindenképp létességét. Mindazonáltal a „fő csapásirány” mentén számíthatott és a mai napig számíthat arra, hogy adott esetben a kínai közvélemény csendes vagy hangos partnere lesz az ország érdekeinek, szuverenitásának, területi integritásának, a nemzet méltóságának és büszkeségének védelmében.

A számos társadalmi konfliktus, a fejlődés eltérő szintjéhez és az elosztás aránytalanságaihoz köthető esélykülönbségek, a hatalmi rétegek mindegyikét behálózó korrupció, a drága és szintén korrupt egészségügy, a környezetszennyezés és élelmiszer-minőség okozta súlyos gondok, az átlagembernek megfizethető lakások hiánya megannyi forrása az elégedetlenségnek. Amikor azonban kisebb-nagyobb kiabáló tömegek öklüket rázva vonulnak fel ezek valamelyike miatt, vagy a feje tetejére állítják a helyi párttitkár Audiját, sosem arra gondolnak, amire a nyugati átlagszemlélő. Nem, ők nem akarják a kommunista párt hatalmát megdönteni. Eszükbe sem jut. Amikor a pekingi Tienanmen teret is átszelő Csangan (Chang'an) sugárúton fegyveres, sisakos egyenruhások állnak őrt, akkor a mellettük elhaladó átlagkínai sosem arra gondol, amire a nyugati média által megdolgozott hírfogyasztó. A kínaiak ugyanis odaállnak a biztonságukra (vagy vezetőik biztonságára) vigyázók mellé fényképezkedni, míg a golyóálló mellényben álldogáló kétméteres gyakorlóruhásokról készült sajtófotókkal a világ többi részén azt illusztrálják, hogy a kínai embereket rettegésben tartó, elnyomó diktatúra semmilyen eszköztől nem riad vissza, hogy fenntartsa hatalmát. A nyugati demokráciákban megfordult, a tengerentúlon tanult, idegen nyelveket beszélő fiatalok és a tízmilliók, akik már ízelítőt kaptak Európából és Amerikából, vagy bejárták azokat keresztbe-kasul, többnyire nem azzal az érzéssel térnek haza, hogy odahaza a szabad világ megteremtése érdekében le kellene váltani a KKP-t.

Ezek azért fontos példák, mert rávilágítanak: a mai Kínában zajló folyamatoknak – csakúgy, mint a kínai történelem alakulásának – pontos megértését sokszor nemcsak a kellő információ és komplex ismerethalmaz hiánya, vagy a szubjektív, esetenként szándékosan torzított tálalás, megközelítés nehezíti, de legalább ennyire az is, hogy egy külső szemlélőnek még a tények értelmezése, az ottani események, történések okainak megfejtése is nehéz feladat a helyi kultúra „érzete” nélkül, még ha erre őszinte is a szándéka. A KKP számol azzal, hogy a kínaiak jelentős rétege kritikusan, esetenként rendkívül kritikusan gondolkodik és foglal állást nyilvánosan is a helyi vagy országos politikájával, egyes intézkedéseivel, nemzetközi szerepléseivel kapcsolatban. Utóbbi esetében nemritkán határozottabb fellépést követelve, vagy éppen visszafogottságra intve. A szelepek azonban nyomban zárnak, ha a KKP uralkodó párti szerepét kérdőjeleznék meg.

Az elmúlt évtizedek bizonyították, hogy a Japánnal kapcsolatos diplomáciáról egyelőre lehetetlen lehántani az érzelmeket. A legapróbb, gyanúsnak ítélt „mozdulatokra”, kijelentésekre is jeleznek a kínai szenzorok; a hivatalos reakciók pedig annyira lehetnek kimértek, hogy abban a kínai közvélemény egy pillanatig se érezzen megalkuvást. Az egykori agresszor minőségében tett, ellenségesnek tartott megnyilvánulások szinte reflexszerűen a kegyetlen megaláztatás kínjainak emlékét hozzák felszínre. Egyrészt azért, mert még csak alig két emberöltőnyi idő telt el a

háború óta, másrészt a japán belpolitika nem mentes a jobboldali konzervatív militarista attitűdtől, s ezek megnyilvánulásait nem hagyják reflexió nélkül.

Átmeneti konszolidáció, hosszan tartó békétlenség

2006 elején Tokióban a Liberális Demokrata Párt vezetői arra az elhatározásra jutottak, hogy kísérletet tesznek a kapcsolatok javítására, és ennek érdekében Jacsi Sótáró (Yachi Shōtarō) külügyminiszter-helyettes, Abe Sinzō (Abe Shinzō) miniszterelnök bizalmasa előkészítő tárgyalásokba kezdett. Jacsi visszaemlékezéseiben utal rá, hogy kínai kollégájával, Taj Ping-kuóval (Dai Bingguo) folytatott informális megbeszélésein azzal igyekezett nyomást gyakorolni a kínai vezetésre, hogy ha nem fogadnák Abét Kínában, semmi nem tartaná vissza attól, hogy miniszterelnökként felkeresse a Jaszukuni-szentélyt.⁵⁵ A kínaiak végül elfogadták az érvelését. A konzervatív, jobboldali nacionalistaként jellemzett Abe nyilvánosan sosem beszélt arról, hogy szándékozik-e felkeresni a Jaszukunit, de egy ízben kijelentette, Pekingben nem tett ígéretet arra, hogy ezt nem teszi meg. Mindenesetre 2007 szeptemberéig, amikor egészségügyi okokra hivatkozva váratlanul lemondott, nem járt a szentélyben. Itt jegyezzük meg, hogy pártja nagyarányú győzelme után Abe 2012-ben ismét visszaült a miniszterelnöki székbe, s a 2014-es és a 2017-es választáson megerősítve 2020 augusztusának végéig, amikor ismét egészségügyi okokból lemondott, ő volt a japán kormány feje. Második terminusa kezdetén, 2013 decemberében élő televíziós közvetítés számolt be Abe látogatásáról a Jaszukuni-szentélyben. Kifejezte ugyanakkor, hogy nem volt célja a kínai és a koreai emberek érzéseinek megsértése.⁵⁶ Pekingben és Szöulban ezt akkor máshogy látták: tiltakoztak és elítélték a demonstratív lépést.

2007 áprilisában a japán kormány meghívására Ven Csia-pao kínai miniszterelnök Tokióba látogatott. Huszonkét év után ő volt az első magas rangú kínai vezető, aki felszólalt a japán parlamentben. Beszéde és az erről szóló hivatalos kínai sajtójelentés a nézetkülönbségeket félretevő, jövőre összpontosító kapcsolatok építését hangsúlyozta, miközben a történelmi örökségre is bő terjedelemben tért ki.⁵⁷ „A japán agresszió súlyos szenvedéseket, óriási emberi és gazdasági veszteséget okozott a kínai népnek” – mondta, majd hozzátette: „A kínai emberek szívében ejtett mély sebek leírhatatlanok.” A látogatásról kiadott közös közlemény aztán, amelyben a térségi és a nemzetközi együttműködés területeit is megszabták, számos ponton rögzítette az együttműködés szándékát, konkrét formáját, hogy, mint fogalmaztak, „új magaslatokba emeljék a két ország közötti kapcsolatokat”.⁵⁸

55 Cheung, 2013. 36.

56 Japan PM Shinzo Abe visits Yasukuni WW2 shrine. In: *BBC*, 2013. december 26. <https://www.bbc.com/news/world-asia-25517205>.

57 [Xinhua] Chinese premier calls for future-oriented Sino-Japanese ties. In: *People's Daily Online*, 2007. április 12. http://en.people.cn/200704/12/eng20070412_365952.html.

58 Japan-China Joint Press Statement. 2007. április 11. <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/pv0704/joint.html>.

2008 májusában Hu Csin-tao államelnök, pártfőtitkár is Tokió vendége volt. Találkozásán Akihito császárral kifejezte, hogy Kína kész közös erőfeszítéseket tenni a japán féllel egy új kezdet érdekében a kínai–japán stratégiai és kölcsönösen előnyös kapcsolatok fejlesztéséért.⁵⁹

Mindezek a legfelső vezetők által szentesített közlemények és a diplomácia bikkfanyelvén megfogalmazott üzenetek pragmatikus kapcsolatépítő törekvéseket, jól átgondolt, vállalható szándékokat fejeztek ki. Hivatalos hivatkozási alapokká váltak az utókor számára, nyilvánosan hozzáférhető dokumentumok, ám a hétköznapi politika vagy egy-egy esemény egy szempillantás alatt írott malasztá degradálhatja azokat.

A 2011-es fukusimai földrengés és cunami okozta károk láttán és hallatán Kína és a kínaiak gyorsan léptek. Az együttérző, segítséget ajánló és küldő diplomáciai lépések mellett civilek is nagy számban fejezték ki részvételüket. Japán pekingi nagykövetségét több kínai civil is felhívta, hogy együttérzéséről biztosítsa a diplomátákat, s maga Hu Csin-tao államelnök-pártfőtitkár is felkereste a diplomáciai képviselőket.⁶⁰ Azok, akik azt hitték, hogy a két ország kapcsolataiban egyfajta enyhülésnek alapozott meg a természeti katasztrófa okozta helyzet, túlértékelték a gesztusokat, illetve nem számoltak azzal, hogy a viszonyt alapvetően a történelmi emlékezet bázisára épített kommunikáció határozza meg. 2012-ben enyhén szólva megdöbbenek Nanking város küldöttségének tagjai, amikor testvérvárosukban, Nagojában (Nagoya) a polgármester, Kavamura Takasi (Kawamura Takashi) őket fogadva megjegyezte, a nankingi mézszárlás „valószínűleg sosem történt meg”. Erről akkor a Hszinhua (Xinhua) hírügynökség is beszámolt. A hír pedig rövid időn belül indulatos visszhangokat váltott ki az interneten, a mikroblogokban. A felháborodott kínaiak internetes bejegyzéseikkel támadták a nankingi városvezetést, majd a városi kormányzat szóvivője közölte, Nagoja első embere „rendkívül felelőtlen” megjegyzésével meghamisította a történelmi tényeket, „súlyosan megsértette a nankingi emberek érzéseit”, s ezért a város felfüggeszti hivatalos kapcsolatait a településsel, amely 24 éve volt testvérvárosa.⁶¹

59 President Hu Jintao Meets with Japanese Emperor Akihito, 2008. május. 7. <https://www.fmprc.gov.cn/zd/jn/eng/zxxx/t450822.htm>.

60 Mu Chunshan: China's Earthquake Response. The reaction to the earthquake and tsunami in Japan has been mostly sympathetic. In: *The Diplomat*, 2011. március 29. <https://thediplomat.com/2011/03/chinas-earthquake-response>.

61 Youhao chengshi duanjiao, Zhong Ri dou ying sikao [A baráti városok megszakították a kapcsolatot. Kínának és Japánnak egyaránt el kell gondolkodnia]. In: *Xinhuanet*, 2012. február 24. http://www.xinhuanet.com/world/2012-02/24/c_122748226.htm.

A Hszi-korszak és a kínai nemzet álmához vezető hazaszeretet

2012 novemberében Hszi Csin-pinget (Xi Jinping) választották a KKP főtitkárává, és hónapokkal később, 2013 tavaszán ő lett az ország elnöke. Az azóta eltelt hét évben a világ második gazdasága, katonailag is látványosan izmosodó regionális hatalma és az Egyesült Államok potenciális vetélytársa gazdasági és politikai befolyásának kiterjesztését tűzte ki célul, és súlyának megfelelően mind több beleszólást követel a világ ügyeibe.

2014 februárjában a kínai Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottsága, vagyis a kínai törvényhozás úgy döntött, hogy december 13-át a nankingi mészárlás áldozatainak nemzeti emléknapjává nevezi ki. A döntés szerint évente megemlékeznek a nankingi vérengzés áldozatairól és mindazokról, akiket a japán megszállók megöltek, továbbá felidézik a japánok által elkövetett bűntetteket. A hivatalos közlés szerint e lépéssel azokra a borzalmakra is emlékeznek, amelyeket a kínai népek és a világon másoknak is el kellett szenvedniük, egyúttal közvetítik a kínai emberek határozott kiállását az agresszió ellen, az emberi méltóság és a világbéke mellett. „A mészárlás az emberi civilizáció történelmének egyik legembertelenebb fasiszta rémtette volt” – fogalmaztak a döntéshozók.⁶²

A másik, ugyanekkor elfogadott nemzeti emléknap szeptember 3., a japán agresszió elleni háborúban aratott győzelem emléknapja. „Az emléknapoknak nem lehet közük a gyűlölethez vagy a bosszúhoz, azoknak a nemzeti emlékezetet kell szolgálniuk, hogy a nemzet erősebbé váljon – hangoztatta a *Global Times* című lapban Csou Jung-seng (Zhou Yongsheng), a pekingi Diplomáciai Egyetem Japán Tanulmányok Intézetének igazgatóhelyettese. Az újságban idézett kínai kutatók egyetértettek abban, hogy az emléknapok hivatalossá tétele egyben figyelmeztetés a japán jobboldaliaknak, akik „kifehéritének” a történelmet.⁶³ A Hszinhua hírügynökség kapcsolódó kommentárjából érdemes két mondatot kiemelni. Az egyik megállapítja, hogy azok, akik az úgynevezett „kínai nacionalizmus erősödését” hirdetik, azt fogják hinni, hogy ez alkalommal újabb bizonyítékra leltek, de tévednek. A másik megjegyzés: „A fasiszta agresszió megszépítésével, a militarizmus erősödésének utat engedve a jelenlegi japán vezetőknek a jelek szerint eltökélt szándékuk, hogy Japánt veszélyes útra vezessék.”⁶⁴ Peking tehát immár nem az „egyres japán militaristákat” bírálta, hanem a hivatalban lévő tokiói kormányt. A kínai politikai vezetés 2013–2014-ben – Japán kapitulációjának 70. évfordulója közeledtével – látta elérkezettnek az időt arra, hogy ezeknek az amúgy is mindig megtartott évfordulóknak a korábbinál nagyobb jelentőséget adjon, az egyébként már korábban is

62 [Xinhua] NPC agrees dates to celebrate victory, commemorate tragedy. In: *Shanghai Daily*, 2014. február 28. <https://archive.shine.cn/nation/NPC-agrees-dates-to-celebrate-victory-commemorate-tragedy/shdaily.shtml>.

63 Massacre date to be marked. In: *Global Times*, 2014. február 26. <http://www.globaltimes.cn/content/844799.shtml>.

64 [Xinhua] China's planned memorial days respect history, uphold peace. In: *Qiushi [English Edition]*, 2014. február 26. http://english.qstheory.cn/opinion/201402/t20140226_324905.htm.

többször felmerült javaslatot magáévá tegye, a két dátumot a nemzeti emléknapok sorába illessze.

2015 augusztusában kiadták a japán háborús bűnösök vallomásainak gyűjteményét. Az addig sosem publikált, katonák által kézzel írt dokumentumokat az állami archívumok központi hivatala tette közzé japán és kínai nyelven, angol összefoglalóval. A kínai média nyomban meg is kezdte ezek kivonatos ismertetését. A harmincegy részes vallomássorozat részletei elsősorban a japán megszállás idején a kínaiakkal szemben elkövetett gyilkosságok, atrocitások, mérgezések, az élő emberekén végzett biológiai és vegyifegyver-kísérletek személyes, megélt történetei.⁶⁵ 2015 őszén jelentette a kínai állami média, hogy külön adatbázis létrehozását tervezik a nankingi mészárlás dokumentumaiból, miután az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének (UNESCO) világemlékezet-programja ezekből a listájára vett több sorozatot, köztük 1937–1948 között készült filmeket, fényképeket és írott szöveget, feljegyzéseket.⁶⁶ Erre válaszlépésként a japán kormány fontolóra vette az UNESCO-nak folyósított anyagi támogatás felfüggesztését vagy csökkentését.⁶⁷

A második világháború végének és a Japán felett aratott győzelemnek a 70. évfordulójára a megszokottnál jóval nagyobb dózisban tárták a nyilvánosság elé a háború emlékének lenyomatait, amivel egyszerre szolgálták ki a hazai közvéleményt, hívták fel a világ figyelmét a történelmi tényekre és üzentek Tokiónak. Hszi Csin-ping államelnök-pártfőtitkár évfordulós beszédében így fogalmazott: „A kínai nép ellenálló háborúja a japán agresszióval szemben és a világ antifasiszta háborúja az igaz és a gonosz, a fény és a sötétség, illetve a fejlődés és a haladást gátló erők döntő csatája volt. E pusztító háborúban a kínai nép japán agresszió elleni háborúja kezdődött leghamarabb, és ez tartott legtovább. (...) Ez a nagy diadal megghiúsította a japán militaristák tervét Kína gyarmatosítására és leigázására, egyben véget vetett a kínai nép megaláztatásainak, amelyeket a modern időkben a külföldi agresszoroktól elszenvedett egymást követő vereségek okoztak.”⁶⁸

A pártfőtitkár még 2012 novemberében a Kínai Nemzeti Múzeum kiállításán az akkori friss pártvezetés társaságában nyilvánosan megfogalmazta azt a mai napig sokat idézett és időközben programmá minősült gondolatot, amely a „kínai álmóról” szól: „Mindenki beszél a kínai álmóról. Úgy gondolom, a kínai nemzet megújhedása a legnagyobb álom a nemzet számára a modern időkben.”⁶⁹

65 [MTI] Japán háborús bűnösök vallomásait adják ki Kínában. In: *Infostart*, 2015. augusztus 14. <https://infostart.hu/kulfold/2015/08/14/japan-haborus-bunosok-vallomasait-adjak-ki-kinaban-749740>.

66 Külön adatbázisba kerülnek a nankingi mészárlás dokumentumai. In: *Hír.ma*, 2015. október 12. <https://hir.ma/18-2/kulon-adatbazisba-kerulnek-a-nankingi-meszarlal-dokumentumai/576794>.

67 [MTI] Egyre feszültebb a nankingi mészárlás kapcsán kirobbant japán–kínai vita. In: *Múlt-kor*, 2015. október 13. <https://mult-kor.hu/egyre-feszultebb-a-nankingi-meszarlal-kapcsan-kirobbant-japan-kinai-vita-20151013>.

68 [Xinhua] Full text: Xi's speech at commemoration of 70th anniversary of war victory. In: *China Daily*, 2015. szeptember 3. https://www.chinadaily.com.cn/world/2015victoryanniv/2015-09/03/content_21783362.htm.

69 [Xinhua] Xi Jinping pledges 'great renewal of Chinese nation'. In: *China Internet Information Center*, 2012. november 30. http://www.china.org.cn/china/2012-11/30/content_27269821.htm.

Hszi szavainak későbbi hivatalos értelmezői és magyarázói általában a kínai emberek jólétének megteremtését tekintették a „kínai álmoknak”, míg a tágabb összefüggésekben gondolkozók, valamint a nyugati kommentátorok és elemzők Kínának a világban elfoglalt gazdasági, katonai, kulturális és politikai szerepének, globális hatalmi pozíciójának erősítését látják bele a pontosan sosem definiált kínai álomba.

Hszi mindenesetre már az elején leszögezte, a „kínai álom” megvalósításában a hazaszeretetnek kulcsszerepe van. Ezt később sem mulasztotta el hangsúlyozni. 2015 végén a KKP Központi Bizottságának Politikai Bizottsága kifejezetten a hazafiasság kínai történelmének szentelt egy ülést.⁷⁰ Hszi egy ezen elhangzott filozófiatörténeti előadás után kiemelte a hazafiasság népszerűsítésének fontosságát „a kínai nemzet nagy megújulásának” sikere érdekében. Mint fogalmazott, a hazafiasság érzése a kínai nemzet lényegi jellemzője, amely mélyen gyökerezik az emberek agyában, megvalósítva a különböző etnikai csoportok egységét, szolidaritását. Hszi kiemelte, hogy a KKP a legállhatatosabb támogatója és gyakorlója a hazafiasságnak; a párt arra hív fel, hogy a hazafiasság az oktatás örök feladata legyen, annak érdekében, hogy minden egyes kínai személynek szilárd hitév és lelki támaszává válhasson, s hogy generációról generációra átörökíthető legyen. Azt is mondta, hogy csak az ország, a párt és a szocializmus együttes szeretetével lehet a hazafiasság friss és valódi.⁷¹

2019-ben kiváló alkalom mutatkozott a hazafiasságra buzdításra a kínai Népi Gyűlés Házában, ahová mintegy 3500 fiatalt hívtak. Az 1919-es antiimperialista diáktüntetés-hullám kezdete 100. évfordulójának alkalmából tartott központi megemlékezésen Hszi egyórás beszédet tartott, amit a televízió is közvetített, majd később könyv formájában is kiadták. A május negyedike mozgalom szellemiségének középpontjában a hazafiasság, a haladás, a demokrácia és a tudomány állt, de a lényege a hazafiasság volt – jegyezte meg a pártfőtitkár, hozzátéve: a hazafiasság a nemzet összetartó ereje. „Az új idők fiataljainak szeretniük kell a szülőföldjüket (...), számukra a hazafiasság a siker alapja” – fogalmazott. „Tisztáznunk kell a párt és a fiatalok mozgalmi közötti kapcsolatot, meg kell erősítenünk a fiatalok politikai irányítását, abba az irányba kell vezetnünk őket, hogy önként ragaszkodjanak a párt vezetéséhez, hallgassanak a pártra, és kövessék azt” – hangzott el ugyanott.⁷²

Ennél direkter módon megfogalmazni a párt célját talán már nem is lehet. A kínai vezetés, pontosabban az első számú kínai vezető és a kommunista párt üzenetei világosak. Csakúgy, mint a világon minden pártnak, a KKP-nak is a tartós hatalmon maradás az „álma”. Kínában potenciális vetélytársak nélkül, a választási lehetőségek kizárásával ennek az esélyei látszatra mindenképpen nagyobbak, mint a nyugati demokráciákban. Ez azonban közel sem jelenti azt, hogy a KKP-nak ne kellene megküzdenie a legitimitásáért, és azt sem, hogy – különösen a 21. század-

70 [Xinhua] Xi Calls for Patriotism in Achieving Chinese Dream. In: *China Daily*, 2015. december 30. https://www.chinadaily.com.cn/china/2015-12/30/content_22874547.htm.

71 Uo.

72 Xi Jinping: Zai jinian wusi yundong 100 zhounian dahui shang de jianghua [Hszi Csin-ping beszéde a május negyedike mozgalom 100. évfordulója alkalmából tartott emlékülésen]. In: *Xinhuanet*, 2019. április 30. http://www.xinhuanet.com/politics/2019-04/30/c_1124440193.htm.

ban – százmilliókat az orruknál fogva lehetne vezetni. A kínai népakarat, népharag és népítélet számos példája, megnyilvánulási formája bizonyítja, ha a kisebb-nagyobb tömegek úgy érzik, hogy betelt a pohár, annak hangot is adnak. Legyenek azok fiatalok, a helyi hatalmasságoknak kiszolgáltatott parasztok vagy utcára tett munkások.

Országépítés az emlékezetpolitika védőbástyája mögött

A kínai nacionalizmus rendkívül összetett jelenségében csupán egy, de meghatározó tényező a japán agresszió és a japán megszállók ellen sikerre vitt küzdelem. A több mint egy évtizedes kegyetlen pusztításnak és megaláztatásnak, a megszállás mintegy 35 millió áldozatának, illetve sebesültjének az emléke nem fakul.⁷³ A japán demokrácia nacionalizmusának és a kínai autoriter rendszer nacionalizmusának párhuzamos megnyilvánulásai egymást gerjesztve időről időre verbális összetűzésekhez vezetnek. A máig fennálló történelmi gyökerű nézeteltérések, területi viták orvoslásához az elmúlt évtizedekben sem a diplomácia, sem a vitákat helyenként kísérő tömegdemonstrációk nem vittek közelebb. A KKK és Japán közötti friss diplomáciai pengeváltások, illetve azok fejleményei továbbra is azt jelzik: a hamu alatt ott izzik a történelem parazsa, a rendezetlen múlt; a nagy- és középhatalmi geopolitikai, gazdasági, biztonsági érdekek, a félelem és a presztízs bármikor újra-lobbanthatják a tüzet. Mindazonáltal a közelmúltban sem mutatkoztak és ma sem látszanak jelek arra, hogy Kínának érdekében állna konfliktust gerjeszteni szomszédjával.

Azt a történelmiényt, hogy a kínai polgárháborúban a KKK diadalmaskodott, és hogy döntő szerepe volt a japán megszállók kiűzésében, sem ma, sem a jövőben nem lehet vitatni. A KKK jogát arra, hogy tőkét kovácsoljon történelmi szerepéből, ugyancsak nem lehet elvitatni. Az jól látható, hogy a párt milyen eszközökkel igyekszik hatalmi befolyását fenntartani, de a hatalom logikáját értelmezni csak látszatra könnyű, ugyanis hasonló történelmi, kulturális, földrajzi, politikai berendezkedési adottságok között zajló országépítő kísérletek nincsenek a világban.

A KKK legitimitását nem kis részben alapozta történelmi szerepére, de ma már csak ebből nem tudna megélni. Még akkor sem, ha politikájának központi eleme a hazafiasság, ha arra törekszik, hogy a felnövekvő generációkat sokat szenvedett hazájuk szeretetére neveljék. Ez nem is kínai sajátosság. Az már igen, ha a hazaszeretetet majdhogynem azonosítják, de legalábbis összekötik a párt szeretetével és a társadalmi berendezkedés feltételek nélküli elfogadásával. A hazafiasság

73 A 35 milliós szám Csiang Cö-min pártfőtákar-államelnök 1995. szeptember 3-án, a Japán fölött aratott győzelem 50. évfordulóján mondott beszédében hangzott el. Azóta a hivatalos kínai álláspont szerint ennyi a háború kínai halottainak és sebesültjeinek a száma. Lásd: Zai shoudu gejie jinian kangri zhanzheng ji shijie fan faxisi zhanzheng shengli wushizhounian dahuishang Jiang Zemin tongzhi de jianghua [Csiang Cö-min elvtárs beszéde a japánellenes háborúban és a világméretű fasizmus ellen aratott győzelem 50. évfordulója alkalmából a fővárosban megtartott megemlékező nagygyűlésen, 1993. szeptember 3.]. In: *Renmin Ribao*, 1995. szeptember 4. 1.

és a nacionalizmus közötti különbségeket sokan kutatják; az értelmezésekben a definíciók gyakran összerosódnak. A külső ítélező hol szándékosan, hol felületességből, hol ismeretek híján gyakran és kategorikusan minősít sokkal inkább pejoratívnak hangzó nacionalistának olyan jelenségeket, amelyek lényegüket tekintve hazafias cselekmények, azok elkövetői nem tartják magukat felsőbbrendűnek másokkal szemben. Mindenesetre a történelmi emlékezet egyszerre lehet a hazafiaság és a nacionalizmus közös nevezője, így lényegét tekintve szerepe közvetve vagy közvetlenül meghatározó a hatalom, a párt iránt megnyilvánuló lojalításban.

A nemzeti megújíthatóság „kínai álmának” ma már sokat hangoztatott programja deklaráltan nem irányul mások ellen. Mindazonáltal egy nem túl bonyolultan strukturált világképben könnyen értelmezhető potenciális veszélyként egy álmát megvalósítani akaró Kína, vagy ha úgy tetszik, a kínai kommunisták megerősödése. Hiszen egy gazdaságilag és katonailag erős hatalom stabil, kiszámítható kormányzással, viszonylagos jólétben él, mi több: a KKP-val elégedett társadalmi többséggel biztonsági kihívást jelenthet, átrendeződést kényszeríthet ki a világ országainak hierarchiájában, az erőviszonyokban.

Az elmúlt évtizedek világgazdasági trendje Kínát meghatározó világpolitikai tényezővé tette. Ebben nem kis szerepe volt a társadalmi stabilitásnak, annak, hogy a KKP nemcsak a biztonságfenntartó erőszakszervezetek működését tökéletesítette, hanem magára vállalta a belpolitikai feszültségek forrásainak kezelését is. A nyugati világnak tehát, amely arra számított, hogy a kínai nyitás, a turizmus, az internet, a filmek ráébresztik a kínai átlagembereket a belső ellentmondásokra, és lázadni kezdenek, továbbá a pluralista demokrácia hívévé válnak, majd a tüntetők pedig előbb-utóbb a párt ellen fordulnak, azzal kellett szembesülnie, hogy mindezek az elképzelések csupán az úgynevezett vágyvezérelt gondolkodás termékei.

A Harvard Egyetemen működő Ash Center közelmúltban közzétett kutatásának eredménye szerint 2016-ban a megkérdezett kínaiak 93,1 százaléka volt „viszonylag elégedett” vagy „nagyon elégedett” a központi kormánnyal.⁷⁴ A kiterjedt, alapos, személyenként elvégzett kérdőíves felmérést 2003 és 2016 között nyolc alkalommal ismételték meg, összesen mintegy 32 ezer ember körében. Az eredményeket a frissebb kutatások is alátámasztják.

A tanulmányban ismertetett példák is igazolják, hogy a kívülről érkezett kritikák és támadások esetében, vagy például egy offenzív pekingi diplomácia meghirdetésekor a kínai társadalom összezár. Ha mozgósítani kell, arra mindig rendelkezésre áll a történelmi emlékezetből táplált érzelmi muníció: a külföldi hatalmak által elszenvedett megaláztatás korszakai, a japán agresszió. A mai twitteres világban viszonylag jól nyomon követhető a közvélemény megnyilvánulása, s azok, akik a hazájukat nyilvánosan védelmükbe vevő kínai fiatalokat kategorikusan a fizetett posztoló sereg katonáinak tartják, megint csak kisiklatják a kínai folyamatok megértésére törekvők gondolkodását.

Hogy a mai kínai vezetést szorongató nemzetközi helyzetben mekkora szerepe lehet a generációkon keresztül átörökített, latensen mindig ott szunnyadó kínai-

74 Cunningham-Saich-Turiel, 2020.

japán, japán–kínai konfliktusnak, nehéz megítélni. Kínában a japánokkal szembeni ellenérzés nem hatja át a mindennapokat, de szükség esetén éppen elég évforduló és aktuális konfliktus élesítheti a gyanakvó gyűlöletet annak ellenére, hogy a történelmi szembenállás mellett akadálytalanul bővültek, illetve bővülnek a mindkét részről pragmatikus megfontolások, érdekek alapján kezelt gazdasági kapcsolatok.

Az utóbbi időkből megfigyelhető hidegháborús amerikai–kínai viszonyt számos olyan esemény jellemzi, ami indulatokat gerjesztett a politikában, a sajtóban és a közösségi médiában is. Aki azonban arra fogadna, hogy a Kínai Kommunista Pártot nyíltan és naponta bíráló, vádló és elítélő magas rangú külföldi – leginkább amerikai – politikusi megnyilatkozásokra Kínában a szélsőséges nacionalista lázadás az egyetlen és a legnépszerűbb válasz, az minden bizonnyal téved. A közösségi médiában jelentős számban jelentek meg mérsékelt, a válaszcsapások sürgetését visszautasító, az indulatokat lehiggasztani szándékozó, józanabb hangok.

2020 nyarán a hongkongi nemzetbiztonsági törvény elfogadása miatt a japán legfelső vezetést egyszerre érte belpolitikai és amerikai nyomás annak érdekében, hogy Japán is csatlakozzon a Kínát demonstratívan bírálók táborához. A kormányzó Liberális Demokrata Párt épp a hongkongi történésekre hivatkozva már arra kérte a kormányt, hogy gondolja meg, fogadja-e Hszi Csin-ping államelnök pártfőtitkárt, akinek a cseresznyevirágzás idejére tervezett hivatalos útját a vírusjárvány miatt meghatározatlan időre elhalasztották. Miután a Kyodo hírügynökség a kínai külügyminisztérium szóvivőjét a helyzet kommentálására kérte, a szóvivő egyszerűen közölte: „Néhányan Japánban régóta politikai ügyet csinálnak más országok belügyeiből, és jogosulatlanul megjegyzést fűznek azokhoz. Szeretnék rámutatni, hogy ezek Kína-ellenes előadása semmit nem jelent a számunkra. Kommentálásukra nincs időnk, és érintettségünket sem érezzük ebben.”⁷⁵ Mindebből jól látszik, hogy az edzésben tartott kínai diplomácia stílusában, szóhasználatában immár merészebben fejezi ki elutasító határozottságát Japán irányában is.

2020 szeptemberében a KKP Központi Bizottsága, az Államtanács, valamint a Központi Katonai Bizottság, vagyis a legfelsőbb kínai vezetés veteránok jelenlétében szimpóziumot tartott a japán megszállás elleni háborúban aratott győzelem 75. évfordulója alkalmából. A Hszi Csin-ping által hangsúlyozott gondolatok közül az állami média azt emelte ki, hogy a kínaiaknak tovább kell vinniük az erőszakkal szembeni ellenállás szellemét, és törekedniük kell a nemzeti megújulásra. Mint a főtitkár fogalmazott: 75 évvel korábban a kínai embereknek az emberiség többi részével a megingathatatlan akarat és bátor harc révén végül sikerült teljes győzelmet aratniuk a fasizmus felett. „Ez egy nagy győzelem volt a gonoszság, a sötétség és a reakció ellen” – mondta. Az évforduló alkalmával üzenve a tengeren túlra közzétette azt az öt tételt, amely, úgy mond, „megengedhetetlen” a kínaiak számára. Eszerint a kínai nép „soha nem fogja megengedni egyetlen magán-személynek vagy bármely erőnek, hogy eltorzítsa a KKP történelmét, vagy félremagyarázza a párt természetét és küldetését; hogy eltorzítsa, megváltoztassa a kínai

75 Foreign Ministry Spokesperson Zhao Lijian's Regular Press Conference on July 3, 2020. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/t1794629.shtml.

színezetű szocializmus útját, vagy tagadja, becsmérelje a kínai népnek a szocializmus építésében elért hatalmas eredményeit; hogy elválassza a KKP-t a kínai emberektől, vagy szembeállítsa őket egymással; hogy erőszakkal ráerőltessék Kínára az akaratukat, megváltoztassák a kínai fejlődés irányát, vagy akadályozzák a kínai emberek erőfeszítéseit arra, hogy jobb életet éljenek; hogy veszélyeztessék békés életüket és jogukat a fejlődéshez, akadályozzák kapcsolataikat és együttműködésüket másokkal, aláássák az emberiség nemes célját a békére és fejlődésre.”⁷⁶

Az „öt megengedhetetlen” kinyilatkoztatása a japán hadsereg felett aratott győzelem 75. évfordulóján magabiztosságot, határozott kiállást sugall a modern Kína történelmének egy, a kínai politikai vezetés számára rendkívül frusztráló élményekben bővelkedő időszakban. A feltörekvő nemzet nagyravágyó vezetői nem engedhetik, hogy a megaláztatásként értelmezett nemzetközi támadások és sorozatos szankciók belpolitikai válsághoz vezessenek. Ezért az ilyen helyzetben születő válaszok ismét a történelmi sérelmekből fájdalommal gyógyuló, de példátlan ütemben és méretekben fejlődő társadalom egyre szilárduló nemzeti önérzetének bázisán születnek.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadott források és szakirodalom

Burns

2000 Burns, Katherine G.: China and Japan: Economic Partnership to Political Ends. In: *Economic Confidence-Building and Regional Security*. Eds.: Krepon, Michael – Gagné, Chris. Washington, 2000. 27–58. (Report [Henry L. Stimson Center], 36.) <https://www.stimson.org/sites/default/files/file-attachments/china-japan-economic-partnership-political-ends.pdf> (letöltés: 2020. szeptember 22.).

Cheung

2013 Cheung, Mong: Japan’s Domestic Politics and China Policy: The Yasukuni Controversy (2006–07). In: *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 2. (2013) 2. sz. 25–46. DOI: <https://doi.org/10.1080/24761028.2013.11869061>.

Cunningham–Saich–Turiel

2020 Cunningham, Edward – Saich, Tony – Turiel, Jesse: *Understanding CCP Resilience: Surveying Chinese Public Opinion through Time*. Cambridge, Mass., 2020. https://ash.harvard.edu/files/ash/files/final_policy_brief_7.6.2020.pdf (letöltés: 2020. szeptember 26.).

Denton

2014 Denton, Kirk A.: *Exhibiting the Past Historical Memory and the Politics of Museums in Postsocialist China*. Honolulu, 2014.

---

76 Xi Focus: Xi stresses carrying forward great spirit of resisting aggression. In: *Xinhuanet*, 2020. szeptember 4. http://www.xinhuanet.com/english/2020-09/04/c_139340869_2.htm.

Ekman–Pajon

2015 Ekman, Alice – Pajon, Céline: *Nationalism in China and Japan and Implications for Bilateral Relations*. Paris, 2015. (Ifri Center of Asian Studies. *Asie Visions*, 74.) https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/av74_ekman_pajon_nationalism_china_japan_couvint_2.pdf (letöltés: 2020. szeptember 26.).

Felton

2010 Felton, Mark: *The Devil's Doctors: Japanese Human Experiments on Allied Prisoners of War*. Barnsley, 2010.

Garver

2016 Garver, John W.: *China's Quest: The History of the Foreign Relations of the People's Republic of China*. Oxford, 2016.

Gold

1997 Gold, Hal: *Unit 731 Testimony*. Tokyo, 1997.

Gustafsson

2014 Gustafsson, Karl: *Is Patriotism Distinct from Nationalism? The Meaning of "Patriotism" in China in the 2000s*. Lund, 2014. (Lund University, Centre for East and South-East Asian Studies. Working Papers in Contemporary Asian Studies, 42.)

Harding

1990 Harding, Harry: *The Impact of Tiananmen on China's Foreign Policy*. Washington, 1990. (NBR Analysis, vol. 1. no. 3.) <https://www.nbr.org/publication/the-impact-of-tiananmen-on-chinas-foreign-policy/> (letöltés: 2020. szeptember 26.).

Heazle–Knight

2007 Heazle, Michael – Knight, Nick: *China–Japan Relations in the Twenty-first Century: Creating a Future Past? Cheltenham*, 2007.

Hu–Zhang

2010 *The Undaunted Women of Nanking: The Wartime Diaries of Minnie Vautrin and Tsen Shui-fang*. Ed. and trans. by Hu, Hua-ling – Zhang, Lian-hong. Carbondale, 2010.

Introduction

2009 *Introduction to the Permanent Exhibition of the Museum of the War of Chinese People's Resistance against Japanese Aggression*. Beijing, 2009.

Kanda

2017 Kanda, Yutaka: New Discoveries and Implications from the Records of the Historic Sino–Japanese Meetings in 1972. In: *Sources and Methods. A Blog of History and Public Policy Program*, 2017. <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/new-discoveries-and-implications-the-records-the-historic-sino-japanese-meetings-1972> (letöltés: 2020. szeptember 26.).

Mitter

2000 Mitter, Rana: Behind the Scenes at the Museum: Nationalism, History and Memory in the Beijing War of Resistance Museum, 1987–1997. In: *The China Quarterly*, 161. (2000) 279–293. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0305741000004033>.

Rozman

2002 Rozman, Gilbert: China's Changing Images of Japan, 1989–2001: The Struggle to Balance Partnership and Rivalry. In: *International Relations of the Asia-Pacific*, 2. (2002) 1. sz. 95–129. DOI: <https://doi.org/10.1093/irap/2.1.95>.

Saito

2017 Saito, Hiro: *The History Problem: The Politics of War Commemoration in East Asia*. Honolulu, 2017.

Tsang

2015 Tsang, Steve: Chiang Kai-Shek's "Secret Deal" at Xian and the Start of the Sino-Japanese War. In: *Palgrave Communications*, 2015. <http://dx.doi.org/10.1057/palcomms.2014.3> (letöltés: 2020. szeptember 26.).

Vámos

2005 Vámos Péter: Nemzet és azonosságtudat. Megjegyzések a kínai külpolitika értelmezéséhez. In: *Nemzeti identitás és külpolitika a Közel-Keleten és Kelet Ázsiában*. Szerk.: N. Rózsa Erzsébet. Bp., 2005. 213–234.

Vogel

2019 Vogel, Ezra F.: *China and Japan: Facing History*. Cambridge, Mass., 2019.

Wan

2006 Wan, Ming: *Sino-Japanese Relations: Interaction, Logic, and Transformation*. Washington, D.C., 2006.

Wu

2007 Wu, Xu: *Chinese Cyber Nationalism: Evolution, Characteristics, and Implications*. Lanham, 2007.

Zhao

1998 Zhao, Suisheng: A State-Led Nationalism: The Patriotic Education Campaign in Post-Tiananmen China. In: *Communist and Post-communist Studies*, 31. (1998) 3. sz. 287–302.

Zhu

2008 Zhu, Jianrong: Japan's Role in the Rise of Chinese Nationalism: History and Prospects. In: *East Asia's Haunted Present: Historical Memories and the Resurgence of Nationalism*. Eds.: Hasegawa, Tsuyoshi –Togo, Kazuhiko. Westport, Conn. – London, 2008. 180–189.

PÉTER TREBITSCH – LIJUAN FENG

THE MEMORY OF THE WAR OF RESISTANCE AGAINST JAPAN AS A SOURCE OF POWER LEGITIMATION IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

In our study, we seek to answer the question: how nationalism and patriotism have been incorporated into the ideology of the world's largest political party, the Communist Party of China; how, with what success and efficiency the "memory factory" works in the new age, and how historical memory, including museums, regular official commemorations and education serve the CPC's rule. We argue that although one of the key legitimating factors of the CPC is its historical role in the war against Japanese aggressors, reference only to this fact would not be enough to maintain support of the public. Patriotism is still a focal point of the Party's ideology, which seeks to raise the new generations to the love of their much-suffered homeland, while the CPC can safely expect the Chinese masses to stand by the party leadership if their country engages in diplomatic conflict with Japan.

We also explore whether the historical heritage-born vigilance against Japan is the result of mass manipulation or a much deeper-rooted emotional-based conscious self-defence reflex. As we explore the memories of real horrors that rising Chinese generations must live with, we also follow a process in which the Chinese political leadership does not always consider it appropriate to emphasize the grievances of the past. We apply a dual approach (both foreign and Chinese) to analyse and explain how the reactions of Chinese society to historical memory are based on an increasingly solidified national self-esteem.

Ára: 600 Ft
Előfizetőknek: 500 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2020-as évfolyamának megjelentetését a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap